

известные понятия-реалии, так и специфические, не распространенные массово в других культурах. Эта концептосфера находит свое отображение в языке в виде функционально-семантического поля реалий, которое существенно дополняется и обогащается благодаря ассоциациям, в свою очередь, организующим соответствующие ассоциативные поля реалий. Комплексный полипарадигмальный анализ реалий позволяет безошибочно передавать их в процессе перевода, избегая неточности, не создавая ситуации недопонимания или коммуникативные барьеры.

Дальнейшие исследования анализируемой в статье проблемы усматриваются в направлении прототипической семантики, типологического языкознания, лингвостилистики, контрастивной лексикологии, функциональной семантики и функциональной грамматики, психо- и социолінгвістики, прагмасемантики, коммуникативной лингвистики.

Источники и литература:

1. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе / С. Влахов, С. Флорин : Монография. – М. : Международные отношения, 1980. – 343 с.
2. Гумбольдт В. ф. Избранные труды по языкознанию / Гумбольдт В. ф. ; пер. с нем. Г. В. Рамишвили. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
3. Корунец І. В. Теорія і практика перекладу : Підручн. – Вінниця : Нова книга, 2000. – 446 с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / АН СРСР, Ин-т языкознания; гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 685 с.
5. Манакин В. Н. Основы контрастивной лексикологии: близкородственные и родственные языки / Манакин В. Н. : Монография. – К. – Кировоград : Центрально-украинское изд., 1994. – 262 с.
6. Семенец О. Е., Панасьев А. Н. История перевода : учеб. пособ. для студентов факультетов переводчиков высш. учеб. завед. – К. : Изд-во при КГУ им. Т. Шевченко, 1991. – 296 с.
7. Терехова С. І. Типи референції в системі просторових, часових та особових координат (на матеріалі української, російської та англійської мов) / С. І. Терехова : Монографія. – К. : КСУ ; ТОВ "Альфа Реклама", 2010. – 340 с. – (КНЛУ).
8. Утробина А. А. Основы теории перевода. Конспект лекций : учеб. пособ. – М. : Приор, 2006. – 144 с.
9. Хухуни Г. Т. Наука о переводе (история и теория с древнейших времен) : учеб. пособ. – М. : Флинта МПСИ, 2006. – 416 с.
10. Хухуни Г. Т. Русская и Западноевропейская переводческая мысль (Основные тенденции развития до начала XX в.) : учеб. пособ. – Ереван : Мецниереба, 1990. – 141 с.
11. Чередніченко І. О., Коваль А. Г. Оказіональні відповідники і переклад на різних рівнях еквівалентності / Чередніченко І. О., Коваль А. Г. – К.: ВШ, 1981. – № 5. – С. 72-77.
12. <http://www.proza.ru/2012/07/10/767>
13. <http://rudocs.exdat.com/docs/index-128594.html>

Юнусов Ш.Є.

УДК 851. 512.145. «19»: (17+111.852)

СПЕЦИФІКА, ОБУМОВЛЕНА ЖАНРОВО-ВИДОВОЮ ОСОБЛИВІСТЮ

Анотація. Стаття присвячена аналізу специфічних змістовно-формальних особливостей історичної повісті кримськотатарського письменника Шаміля Алядіна «Запрошення до диявола на бенкет», де на основі конкретних прикладів розглядаються проблеми типізації та авторської інтерпретації подій.

Ключові слова: епоха, домисел, типізація, специфіка жанру.

Аннотация. Статья посвящена анализу специфических содержательно-формальных особенностей исторической повести крымскотатарского писателя Шамиля Алядина «Приглашение к дьяволу на пир», где на основе конкретных примеров рассматриваются проблемы типизации и авторской интерпретации событий.

Ключевые слова: эпоха, домисел, типизация, специфика жанра.

Summary. This article is dedicated to a problem of the specific substantive and formal features of the historical story of the Crimean Tatar writer Şamil Alâdin (1912-1996) "Invitation to the devil to the feast" where problems of the typification and the author's interpretation of events of the past. The problems of development of the Crimean Tatar literature of the end of the XX century is the theme that is required a solid study. In this context, the Şamil Alâdin's heritage arouses our interest concerning a balance of the objective history and typification that allows to reason about a level of the author's mastery of this literary artist. This aspect is studied poorly in the Crimean Tatar literary criticism.

This work narrates about the educational aspirations of the Crimean Tatar poet-democrat of the beginning of the XX century Usein Şamil Toqtargazı (1881-1913) who was killed by reactionaries. This story in the history of the Crimean Tatar literature of the post-war period marked itself not only the objective replication of the historical events in conditions of the strict censorship but a regress to the historical theme in general and an attempt to define the role and place of the ethnic educators of this era in the people's fate. The conceptual and artistic task of the author was to demonstrate the struggle of young intellectuals arising then under conditions of the strong confrontation in the field. The traditional methods of the typification (extravagance, guesswork, objective and subjective differentiation of events) were used for this. Since each concrete work demands to take into account both genre specificity and substantive-formal character, the author succeeded in expounding the historical events in the story "Invitation to the devil to the feast" using the typification without coming into conflict with the historical facts.

Keywords: age, guesswork, typing, specific genre.

Актуальність. Шляхи розвитку кримськотатарської історичної прози кінця ХХ століття - тема, яка потребує серйозного дослідження. У цьому контексті в спадщині Шаміля Алядіна викликає наш інтерес проблема типізації, що дозволяє міркувати про рівень письменницької майстерності художника.

Постановка проблеми. Необхідність постановки питання про обумовленість жанрово-видової особливості повісті «Запрошення до диявола на бенкет» (1979) викликана прагненням показати прийоми типізації для авторської інтерпретації історичних подій.

Об'єктом дослідження є історична повість Шаміля Алядіна «Запрошення до диявола на бенкет». **Предмет дослідження** - прийоми типізації у творі.

Переслідувана мета - аналіз художньої форми в частині використання письменником специфічних прийомів з урахуванням жанрово-родової специфіки зазначеної повісті. Для цього необхідно вирішити такі **завдання:** виявити у творі прийоми типізації; показати наявність авторської інтерпретації конкретно-історичного шляхом домислу.

Методи дослідження - **типологічний та герменевтичний.**

Основний матеріал. Історичне полотно Ш. Алядіна (1912-1996) «Запрошення до диявола на бенкет» - твір, що розповідає про просвітницькі устремління кримськотатарського поета-демократа початку ХХ століття Усеїна Шаміля Токтаргази (1881-1913), який загинув від рук реакціонерів. Ця повість в історії кримськотатарської літератури післявоєнного періоду ознаменувала собою не тільки об'єктивне художнє відтворення історичних подій в умовах жорсткої цензури, але і звернення до історичної теми взагалі і спробу визначити роль національних просвітителів у долі народу. Ідейно-художнє завдання автора повісті полягала в тому, щоб продемонструвати боротьбу молодого інтелігенції, що народжується, в умовах найсильнішого протистояння на місцях.

Всі ланки сюжетної лінії повісті - будь-то відносини головного героя з повітовими багатіями, з І. Гаспринським (1851-1914), з Р. Медєєвим (1880-1913) або вчителями - пов'язані причинно і взаємообумовлені. Поставивши собі за мету відобразити характерні риси епохи, а також показати весь драматизм протистояння, пов'язаний з ім'ям Токтаргази, письменник не міг не скористатися правом типізації, яке передбачає «з'єднання дрібних, але найбільш частих явищ у велике, яке і покаже сенс сотень дрібних фактів» [1, с. 40-41]. Відбираючи, ущільнюючи події в часі, з'єднуючи і розкладаючи їх у певній послідовності, письменник акцентує ту чи іншу думку, ідею, епізод або рису характеру, посилює важливу для суб'єкта мовлення ситуацію. Як наслідок, щось їм замовчується, щось відкидається, на чомусь свідомо акцентується увага читача, внаслідок чого історичні події отримують авторську інтерпретацію. Так, якщо імена всіх героїв розглянутої повісті представлені в оригіналі (виняток становлять лише імена Азіза ефенді, Суад-ханум і Фемі, які письменник змінив, виходячи з етичних міркувань [2, с. 54]), то життєві факти, так чи інакше пов'язані з конкретно-історичною особистістю У. Ш. Токтаргази, нанизуються на композиційний стрижень з урахуванням ходу думок автора.

У бесіді з літературознавцем С. Нагаєвим (1941-2009) Ш. Алядін зазначав, що вважає гідністю свого твору справжність матеріалів, що залучаються [2, с. 54]. Об'єктивність останнього підтверджують історичні документи. Однак цю тезу можна прийняти з одним застереженням: ми маємо справу з художньо-літературним текстом, де прийом типізації є обов'язковою умовою жанрово-видової особливості, бо власне історичні факти, як писав І.Франко, дають лише «бліди контури людей і подій». У цьому контексті є цікавим епізод, коли «Ісмаїль-ефенді (Гаспринський - Ю.Ш.) всерйоз занурився в читання віршів молодого автора» [3, с. 204]. Як згадує Уріє Едемова, в першому варіанті повісті Токтаргази, «помовчавши довгий час, відчув деяку млявість і важкість у віках» [4, с. 58]. При редагуванні повісті У.Едемова запропонувала трохи змінити цей момент ретардації, пояснивши таку необхідність тим, що при читанні творів поета-початківця такою авторитетною особистістю він навряд чи зміг би приховати своє хвилювання, тим більше подрімати... В остаточному варіанті зазначений епізод отримає природну форму: тепер «господар зошита сидить як на голках, переживаючи за долю своїх творинь».

Не тільки принцип етикету, що вимагає відповідної ввічливості Токтаргази при спілкуванні з видавцем газети, а й особлива прихильність до імені І. Гаспринського видає в ньому вчителя: «Він був такий схвилюваний зустріччю з цією відомою людиною, що забув слова, які хотів сказати насамперед» [3, с. 200]. Видавець ж, в поведінці якого прочитується деяка зарозумілість, начебто погоджується прочитати його вірші з метою можливої публікації їх на сторінках газети. Коли Усеїн-оджа простягнув Гаспринському зошит, той «не відразу взяв її в руки. Кілька миттєвостей, що здалися Усеїну-оджа вічністю, він дивився на зошит, що йому протягують, і, нарешті, рухом голови вказав на письмовий стіл, який стояв у дальньому кутку кімнати» [3, с. 203]. Ця манера продиктована навіть не стільки характером Гаспринського, скільки необхідністю перестраховки в умовах тоталітарної цензури в царській Росії.

Завдяки таким вкрапленням герой повісті постає перед нами фігурою, типовою для представника своєї епохи. У даному епізоді, можливо, не стільки важливо поведінка Токтаргази, скільки акцентування на ставленні до особи Гаспринського. Художнє чуття письменника, мабуть, підказало йому, що в суспільстві Гаспринського демократичні погляди молодого вчителя виявляться більш опуклими. У результаті цього вимальовується об'єктивна картина ставлення І.Гаспринського до газети «Ватан хадими» і особи Решида Медєєва – видавця названої газети: старий не приховував свого обурення з приводу того, що молода генерація політиків не враховує особливостей історичного моменту. (Як відомо, після кількох попереджень про можливе скасування газети, «Ватан хадими» у 1908 р. закривається остаточно).

Як виявляється, поступово обростаючи художньою тканиною, документи допомагають уточнити деякі життєві факти. Укрупнений в тканину повісті епізод з авторської п'єси Токтаргази «Проект мулл» цікавий в композиційному плані. Не обмежуючись лише цитуванням п'єси, Шаміль Алядин-письменник іде далі: захоплені змістом цієї п'єси вчителі Феодосійського повіту в селі Сараймен [3, с. 327] розіграли п'єсу своїми силами, де представлені дві протиборчі стихії – правда і брехня. Автор повісті ретельно готує кульмінаційний момент твору: п'єса, що отримала великий резонанс серед простолюду, відгукнулася непереборним почуттям удару по самолюбству багатіїв і неодмінною жагою помсти автору п'єси, який вже довгий час докучає їх сінням смуги. Письменник, як би вивчаючи явища історичного минулого в їх складних переплетеннях, залишається перед необхідністю домислити конкретну ситуацію стосовно до образу Токтаргази і, як наслідок, перетворюючи історичні факти в основу типізації, підпорядковуючи їх ідейному задуму твору, справляє на читача естетичне враження, що й демонструє рівень художнього дарування письменника.

Результати дослідження. У названій історичній повісті Шаміля Алядіна використані традиційні прийоми типізації (гіперболізація, домисел, об'єктивно-суб'єктивна диференціація подій). Оскільки кожний конкретний твір вимагає врахування її жанрово-видової специфіки і змістовно-формальної природи, у повісті «Запрошення до диявола на бенкет» автору вдалося викласти історичні події за допомогою типізації, не вступаючи в суперечність з історичними фактами.

Джерела та література:

1. Александрова, Л. П. Советский исторический роман [монографія] / Лидия Александрова. – Киев : Вища школа, 1987. – 176 с.
2. Алядин, Ш. Ер делиджиер [літературні статті] / Шаміля Алядин. – Ташкент : Изд-во им. Гафура Гуляма, 1991. – 224 с. – ISBN-5-635-00545-4.
3. Алядин, Ш. Теселли [зб-к творів] / Шаміль Алядин. – М. : Советский писатель, 1985. – 368 с.
4. Алядин, Ш. Иблисинь зияфетине давет [повість] / Шаміль Алядин // Ёылдыз, 1978. – № 1. С. 32-61.